

Begunci so voda in pošiljka, evropski dom je treba zaščititi: analiza metafor v *Večernjem listu* in *Slovenskih novicah*

Abstract

Refugees are Like Water and Like a Shipment, the European Home Has to be Protected: Metaphor Analysis in *Vecernji list* and *Slovenske novice*

In the following paper, we focus on the metaphors used in selected texts from two daily newspapers: the Croatian *Vecernji list* and the Slovenian *Slovenske novice*. We try to elaborate on the research question: How important are the repeated metaphorical patterns in texts concerning refugees in the Croatian and Slovenian cases? We focus on the metaphors used in articles that are available in digital form, published in October 2015 and February 2016. Our interest is to show how the use of certain metaphors in both newspapers helped construct the social 'reality' during the 'refugee' crisis. The emphasis is on the metaphor (Lakoff and Johnson, 2015) as a discursive phenomenon (Fairclough, 1990; Vezovnik, 2009) and not only as a linguistic phenomenon. The reporting of the newspapers mainly concerned the security aspect (Buzan et. al., 1998; Huysmans, 2000; 2006; Ibrahim, 2005), while the humanitarian aspect was difficult to detect. The discourse in the texts was dominated by the *security discourse*. The use of metaphors, which we analyzed in the empirical part of the paper, helps in the formation of this type of discourse.

Keywords: metaphors, security discourse, *Vecernji list*, *Slovenske novice*, refugee crisis

Veronika Foška Šaina holds a Bachelor's Degree in Communication Science, and is a Master's student of Communication Studies at the Faculty of Social Sciences in Ljubljana. (fvsaina@gmail.com)

Tjaša Turnšek holds a Bachelor's Degree in Sociology and is a Master's student of Cultural Studies at the Faculty of Social Sciences in Ljubljana. (tjasa.turnsek.666@gmail.com)

Povzetek

V pričujočem članku sva se osredinili na metafore, uporabljene v izbranih besedilih dveh dnevnih časnikov, in sicer hrvaškega *Večernjega lista* in slovenskih *Slovenskih novic*. Skušali sva odgovoriti na raziskovalno vprašanje, kakšen je pomen ponavljajočih se metaforičnih vzorcev v besedilih o beguncih, tako v hrvaškem kot v slovenskem primeru. Osredinili sva se na metafore v digitalno dostopnih časopisnih člankih, objavljenih v oktobru 2015 in februarju 2016. Zanimale so naju metafore, s katerimi sta časnika v času »begunske« krize ustvarjala družbeno »realnost«. Metaforo (Lakoff in Johnson, 2015) pri tem razumeva kot diskurzivni (Fairclough, 1990; Vezovnik, 2009) fenomen in ne le kot jezikovni pojav. Pri poročanju omenjenih časnikov so bila v ospredju vprašanja, ki zadevajo predvsem varnostni vidik (Buzan in dr., 1998; Huysmans, 2000; 2006; Ibrahim, 2005), medtem ko humanitarnega zaznamo le s težavo. Varnostni diskurz se je pokazal kot poglobitveni. Ta se tvori tudi z uporabo metafor, ki sva jih analizirali v empiričnem delu članka.

Ključne besede: metafore, varnostni diskurz, *Večernji list*, *Slovenske novice*, begunska kriza

Veronika Foška Šaina je diplomirana komunikologinja in študentka podiplomskega študija komunikologije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. (fvsaina@gmail.com)

Tjaša Turnšek je diplomirana sociologinja in študentka podiplomskega študija kulturologije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. (tjasa.turnsek.666@gmail.com)

Uvod

Namen pričujočega članka¹ je kritična analiza in interpretacija prevladujočih metafor v slovenskem in hrvaškem medijskem diskurzu o beguncih². Postavljen je v čas t. i. »begunske«³ krize⁴ v oktobru 2015 in februarju 2016.

Najin cilj je splošno problematiko in dileme ponazoriti s primerjalno analizo dveh konkretnih primerov, in sicer pisanja v slovenskem dnevniku *Slovenske novice* (v nadaljevanju SN) in hrvaškem *Večernjem listu* (v nadaljevanju VL), ter tako poglobiti razumevanje »begunske«³ krize. Oba medija sta poročala o dogajanju, povezanem s težavami, ki so nastale ob vstopu beguncev v Slovenijo in na Hrvaško.

V analizo vključuje članke, ki posredno ali neposredno obravnavajo tematiko migrantov in beguncev v oktobru 2015 in februarju 2016. Osredinili sva se na metafore, uporabljene v izbranih besedilih, ter skušali razdelati raziskovalno vprašanje o pomenu ponavljajočih se metaforičnih vzorcev o beguncih.

V teoretičnem delu najprej predstaviva kontekst begunske situacije v Sloveniji in na Hrvaškem septembra 2015 ter opredeliva koncept varnostnega diskurza v povezavi z migracijami. S pomočjo Lakoffa in Johnsona (2015) ponujava vpogled v temeljne koncepte, ki so nujni za razumevanje metafore in njenega delovanja v diskurzu. Opirava se na konceptualno teorijo metafore, ki metaforo razume kot pojav konceptualnega mišljenja oz. miselnih procesov in ne kot izključno jezikovni fenomen. Sledi empirični del kritične analize diskurza digitalno dostopnih člankov v VL in SN.

¹ Prvotno besedilo je nastalo kot diplomsko delo Veronike Foške Šaina pod naslovom *Metafore »begunske«³ krize: kritična analiza diskurza v Večernjem listu* pod mentorstvom dr. Dejana Jontesa in dr. Andreje Vezovnik na Fakulteti za družbene vede. Pričujoči članek je skupaj s Tjašo Turnšek nadgrajen v primerjalno analizo metafor znotraj diskurza v Sloveniji in na Hrvaškem.

² Na spletni strani UNHCR-ja poudarjajo razliko med izrazoma *migrant* in *begunec*; *migranti* svoje domove zapustijo prostovoljno, da bi izboljšali svoje življenjske razmere, *begunci* pa so prisiljeni to storiti, da bi rešili svoje življenje ali ostali svobodni (UNHCR v Sloveniji; ZRC SAZU, 2016). Pajnik in dr. (2001) v monografiji *Prebežniki, kdo ste?* kot ustrezno krovno poimenovanje za *migrante* predlagajo izraz *pribežniki*. Pribežniki so tisti, ki iz različnih vzrokov (ekonomskih, verskih, političnih) zapustijo svojo državo, zlasti če v drugo državo vstopijo ilegalno – nobeden od terminov pa ni pravnoformalno določen. Tako se izognemo pravnoformalni kategorizaciji ljudi, saj »pojma prestopnik in ilegalec, ki poleg poimenovanj prebežnik in pribežnik izhajata iz medijskega (javnega) diskurza, imata že v izvoru negativni pomen, medtem ko so preostale obravnavane kategorije (tujec, prosilec za azil, begunec) izrazito diskriminacijske ali vsaj nelogično zastavljene«³ (Pajnik in dr., 2001: 119).

³ Z uporabo narekovajev želiva poudariti predvsem to, da ne podpirava rabe termina »begunska«³ kriza, saj meniva, da ni ustrezen. Glede na odziv Evropske unije in nekaterih držav članic na prihod velikega števila beguncev meniva, da bi bil primernejši termin *humanitarna kriza*.

⁴ Za celostno razumevanje problematike se je treba spomniti dejstva, da se »begunska«³ kriza ni začela šele leta 2015, ko so begunci potrkali na vrata Evrope v upanju na pomoč. Leta 2011 so ZDA s pomočjo EU zrušile avtoritarne režime v Libiji, Tuniziji in Egiptu, da bi vzpostavile demokratični red (Kogovšek Šalamon in Bajt, 2016: 7). Tako imenovana arabska pomlad se je pokazala kot neučinkovita akcija, ki je dolgoročno destabilizirala celoten Bližnji vzhod (Tatalović in Malnar, 2015: 24) in po izbruhu katere so begunci najprej začeli prihajati v Evropo. Prihajanje se je nadalje povečevalo še zaradi širjenja vojne v Siriji ter zaradi krepitve Islamske države in splošnega propadanja državnih struktur v Iraku, Afganistanu in drugod (Kogovšek Šalamon, 2016: 62).

Kontekst begunske situacije v Sloveniji in na Hrvaškem

Poleti 2015⁵ je na tisoče ljudi vsak dan potovalo iz Turčije na grške otoke, od tam pa so se odpravili naprej po t. i. balkanski migracijski poti: skozi Makedonijo, Srbijo in Madžarsko ali skozi Hrvaško in Slovenijo v Avstrijo in od tam naprej v Nemčijo ali druge države (Lunaček Brumen in Meh, 2016: 22). Potovanje po balkanski migracijski poti je bilo zadnja leta ilegalizirano, s tem pa tudi postavljeno v nevidnost. Pritisk, ki sta ga množičnost in moč omenjenega gibanja na tej poti ustvarila na »trdnjavo Evropo«⁶, je nazadnje povzročil, da se je septembra 2015 odprl t. i. »koridor« (za relativno) hitrejši in varnejši prehod ljudi, ki je bil neilegaliziran in s strani države omogočen ali vsaj toleriran prehod po balkanski migracijski poti (Lunaček Brumen in Meh, 2016: 24).

Čeprav je težko določiti datum, bi lahko rekli, da se je koridor »vzpostavil« septembra 2015, ko je Madžarska zaprla svojo mejo s Srbijo, kar je povzročilo preusmeritev migracijske poti, in sicer proti Hrvaški (Lunaček Brumen in Meh, 2016: 24, 27). Tudi Slovenija je bila v tem kontekstu pripravljena na povečanje števila nastanitvenih zmogljivosti, vendar samo za tiste, ki bi zaprosili za mednarodno zaščito. Zaradi omenjenega zaprtja meje in spremembe poti je z vlakom v Slovenijo prispelo prvih dvesto beguncev. Ti niso zaprosili za mednarodno zaščito; slovenska policija jih je zato obravnavala kot nezakonite migrante in jih poskušala vrniti Hrvaški, ki pa jih ni hotela sprejeti. Da bi onemogočili nov prihod beguncev, sta slovenska in hrvaška policija začasno prekinili železniško povezavo med državama, kar je pripeljalo do tega, da so begunci pot proti Sloveniji nadaljevali peš (Ladić in Vučko, 2016: 17). Zdelo se je, da Slovenija sprejema *ad hoc* odločitve brez jasnih načrtov. Med Slovenijo in Hrvaško so začele nastajati napetosti: slovenski premier Miro Cerar je Hrvaško obtožil, da je ob prvem večjem prihodu beguncev izgubila ves nadzor in jih načrtno usmerjala proti slovenski meji, kar naj bi bilo v nasprotju s skupnim dogovorom o varovanju meja. Slovenske oblasti so uvidele, da bo za obvladovanje položaja vendarle treba slediti prej zavrnjeni ideji »humanitarnega« koridorja. Naposled so begunci le lahko vstopili v državo prek uradnih državnih meja in po registraciji nadaljevali pot proti Avstriji (ibid.: 17–18).

Postopno zapiranje koridorja se je začelo 18. novembra 2015, ko se je ta na

⁵ Po podatkih slovenske policije je od septembra 2015 do januarja 2016 na slovensko ozemlje vstopilo 396.240 migrantov (Kogovšek Šalamon in Bajt, 2016: 8), po podatkih hrvaške policije iz januarja 2016 pa jih je od začetka »begunske« krize na Hrvaško vstopilo 603.771 (Policija.hr, 2016).

⁶ Andrew Geddes (2000: 15) Evropo opisuje kot »trdnjavo« z restriktivno imigracijsko politiko, socialno in politično izključenostjo ustaljenih migrantov in njihovih potomcev, kar pomeni njene trdne branike. Banjac (2009: 93) pojasnjuje: »Meje stare celine so zamišljene kot branik, znotraj katerega je stabilno okolje.« »Trdnjava Evropa« (Geddes, 2000: 16) je prostor izključevanja in omejevanja, v katerem pomembno vlogo igrajo nacionalne politike držav članic, ki opozarjajo na ogroženo nacionalno in kulturno identiteto ter ustaljen način življenja. Esencialni pomen »trdnjave Evrope« je preprečevanje in obramba pred vdorom neželenih prišlekov, zagotavljanje stabilnosti in ograditev idiličnega dela sveta, v katerem imajo dostop do pravic samo beli Evropejci.

grško-makedonski meji zaprl za tiste, ki niso bili državljani Sirije, Afganistana ali Iraka. Preostali so bili kategorizirani kot »ekonomski migranti« in posledično izključeni iz evropske azilne politike, po kateri si zaščito zaslužijo le domnevno »pravi begunci« (Lunaček Brumen in Meh, 2016: 30). Hrvaška in Slovenija sta kot članici EU prevzeli obveznosti evropskega načrta za upravljanje migracij in se tako kot druge države članice odločili begunce brez »ustrezne« nacionalne identitete pustiti za ograjami (Centar za Mirovne Studije, 2016). Dokončno je bil koridor zaprt 8. marca 2016, ko se je zaprl za vse (Lunaček Brumen in Meh, 2016: 24).

Realizacija sekuritizacije migracij s pomočjo varnostnega diskurza

Termin *sekuritizacija migracij*⁷ je nastal v 90. letih prejšnjega stoletja kot poskus ustvarjanja novega koncepta varnosti po končani hladni vojni in je v rabi pogosto, sploh v mednarodni literaturi (Buzan in dr., 1998; Ibrahim, 2005; Huysmans, 2000; 2006; Toğral, 2010). Huysmans (2000: 771) ga opredeljuje kot »radikalno politično strategijo, katere cilj je izključevanje posebne kategorije ljudi tako, da jih predstavi kot nevarnost (za kulturne vrednote in identiteto, za zagotavljanje socialne pomoči, za javno in zdravstveno varnost)«.

Varnostni diskurz⁸ v kombinaciji z vladnimi praksami migrante dojema kot nevaren izziv za družbeno in politično stabilnost, ekonomsko varnost in kulturno homogenost, kar naj bi bili dejavniki stabilizacije v družbi in varstvu javnega reda (Huysmans, 2000: 753, 756, 770). Migranti so negativno upodobljeni in ustvarjeni grešni kozli, ki nosijo breme težav, povezanih z varnostjo in kriminalom v družbi, v kateri so se znašli v danem trenutku (Huysmans, 2000: 770). Konstrukcija migrantov kot grožnje in varnostnega vprašanja se izoblikuje skozi diskurz, ki je sam po sebi ne ustvarja, ampak vsekakor pomaga pri soustvarjanju mobilizacije varnostnih politik s tem, da ta dejanja legitimizira, pojasnjuje Vezovnik (2017: 4–6).

⁷ Sekuritizacijo Buzan, Weaver in de Wilde (1998: 5) definirajo kot položaj, v katerem se določen problem ali pojav predstavi kot eksistencialna grožnja referenčnemu objektu, ki lahko pomeni državo, vlado, ozemlje ali družbo. O *sekuritizaciji* govorimo takrat, ko se akter, ki izvaja *sekuritizacijo*, uspešno izogne postopku ali določenim pravilom, na katera bi bil sicer vezan, oz. z Buzanovimi besedami: »Ko grožnje obravnavamo zunaj konteksta splošnih nevarnosti, te postanejo specifične, izvajalec sekuritizacije pa jih uprizarja kot eksistencialne, kar mu omogoča, da se izogne vsem pravilom ali postopku, ki je sicer potreben za njihovo izvajanje.« (Buzan in dr., 1998: 1, 5) »Ustvarja se platforma za mobilizacijo in sprejemanje nujnih ukrepov.« (Tatalović in Malnar, 2015: 25)

⁸ V varnostnem diskurzu se ustvarja konstrukcija *Drugega* (Toğral, 2010: 226), ki bo porušil »normalno« delovanje družbe neke države, medtem pa se bo država zavzela za svoje državljane ter jih zaščitila pred »sovražniki«. Kontekst, v katerem besedila govorijo o zagotavljanju varnosti državljanov, implicitno sugerira prebivalcem, da je njihova nacionalna kultura zaradi prihoda beguncev ogrožena. Države se doživljajo kot »hiša« (Šarić, 2014: 196), omejen prostor, »trdnjava« (Geddes, 2000), v katero bo stopil »nevaren tujec«.

Metafore, ki sva jih analizirali v empiričnem delu članka, pripomorejo k ustvarjanju *varnostnega diskurza*. V analiziranih člankih se v imenu zaščite nenehno pojavljajo izrazi, ki nakazujejo na potrebo po še večji varnosti, ki jo nameravajo zagotoviti države EU s skupnim evropskim interesom.

Evropa mora zmanjšati število beguncev in migrantov, ki vanjo vstopajo, in tukaj ne obstaja *nobena nacionalna rešitev*. (Hina, 2016c)

Evropski duh je vodilo, čeprav morajo premierji posameznih držav seveda braniti *nacionalne interese svoje države*, a v okviru evropskih interesov. (Mo. S. in STA, 2015)

Navedeni primeri kažejo, da evropska politika deluje v smeri neposredne opore praksam sekuritizacije migracij in tako bistveno poslabšuje življenje beguncev ter migrantov (Huysmans, 2000: 753). Tisti med njimi, ki si želijo v EU, tja, kjer naj bi se »cedila med in mleko«, morajo zadostiti evropskim standardom (varnosti?), sicer bodo prepuščeni državam onkraj obljubljenе Evrope. Demokratična načela se uveljavljajo z mehanizmi, ki begunce postavljajo za ograjo in jih s tem marginalizirajo. Pod pretvezo pluralnosti in enotnosti značilni oblastniški politični ukrepi (definiranje, zapiranje in varovanje meja) s pomočjo množičnih medijev in z reproduciranjem nedoslednih argumentov vzpostavljajo prevladujoči *varnostni diskurz*. Ko je ta vzpostavljen kot normativen, v javnem diskurzu ni več ali pa ostane le malo prostora za vprašanja o morebitni kontradiktornosti znotraj teh ukrepov, npr. možnostjo prostega gibanja za državljane držav članic EU v nasprotju z omejevanjem gibanja za državljane t. i. tretjih držav (Kostakopolou, 2000; Huysmans, 2000: 752). Begunci za ograjami so dokaz o razlikah med nami in njimi, med belimi zahodnjaki in prišleki z Bližnjega vzhoda, med tistimi, ki so notri, in drugimi, ki so zunaj evropskih meja. Prihod beguncev povzroča paranoično doživljanje krhanja vrednot in načina življenja, ki naj bi veljal za Evropejce v »trdnjavi« (Toğral, 2010: 219, 230). Predvideva se, da begunci kršijo oz. bodo kršili »evropska pravila« ter tako ogrožali ustaljeno življenje in motili navidezni red.

Vedno več Slovencev je *strah zaradi prebežnikov*, begunskega centra ne bi trpeli. (S. U. in STA, 2016)

Nemška kanclerka Angela Merkel se boji, da bo, če bi Avstrija opustila dosežanje ukrepe, prišlo do *nemirov in nestabilnosti na Balkanu in do mejnih sporov*. (Vecernji.hr, 2016)

Maggie Ibrahim (2005: 163–164) trdi, da je sekuritizacija migracij »najsodobnejša oblika rasizma«, ki proizvaja diskurz, ki ga je mogoče proučevati kot »diskurz izvajanja razmerja moči«. Zato se zdi zmanjšanje varnosti za begunce, ki ostajajo za ograjami, in povečanje naše varnosti racionalna in povsem opravičljiva poteza.

Tako sekuritizacija migracij kot varnostni diskurz sta hkrati vzrok in simptom, ki proizvajata čedalje večjo sekuritizacijo »begunske« krize v EU.

Deskripcija in analiza besedišča

Po Faircloughu (v Vezovnik, 2009: 117–118) je analiza besedišča prva faza analize teksta oz. diskurza. Vsi tipi besed nosijo konotativne pomene, ki odražajo družbene vrednote in sodbe. Pomen izbire besed se kaže predvsem v poimenovanju akterjev. Način poimenovanja ne izraža zgolj identifikacije akterja s skupino, ki naj bi ji ta pripadal, temveč lahko izraža tudi odnos med tistim, ki imenuje, in drugim, ki je poimenovan.

Medijski teksti so polni retoričnih figur, s pomočjo katerih uporabljamo besede tako, da poleg svojega uveljavljenega pomena konotirajo še na drug pomen – poznamo metaforo, metonimijo, sinekdoho, personifikacijo, eksklamacijo ter stavčne figure (Vezovnik, 2009: 118). Retorične figure, ki jih obravnavava, spadajo v okvir metaforike oz. v kontekst metafor.

Komparacija ali primerjava oz. primera ali prispodoba je temeljna retorična figura, ki je podlaga za metaforo in za vse druge oblike metaforike. Na splošno je komparacija kratka ali razširjena primerjava kakega pojava z drugim, pri čemer mora med njima obstajati podobnost. Z jezikovnega vidika je metafora dobesedno prenašanje besed ali raba besed v prenesenem pomenu (Kos, 1996: 124). Je razširitev rabe izraza z določenega izkustvenega področja, ki je pogosto precej konkretno, na drugo področje (Halliday v Vezovnik, 2009: 119).

V nadaljevanju se sklicujeva na klasično delo o metaforah *Metaphors we live by* (1980) ter privzemava Lakoffovo in Johnsonovo razumevanje metafore kot temeljnega umnega mehanizma, ki nam omogoča, da s pomočjo lastnega fizičnega, socialnega in kulturnega izkustva spoznavamo nove in drugačne pojave.

Študije metafore

Lakoff in Johnson (2015: 4, 53) izhajata iz trditve, da je metafora razširjena v našem mišljenju in delovanju ter tako vpeta v vsakodnevno delovanje.⁹ Strinjata se, da ima naš konceptualni¹⁰ sistem pomembno vlogo v percepciji vsakodnevne

⁹ Konvencionalne metafore so v vsakdanjih pogovorih neizogibne ter se jih pri uporabi ne zavedamo, saj so postale »del konvencij določenega diskurza in tradicije« (Šarič, 2014: 197).

¹⁰ Lakoff in Johnson (2015) idejo o tem, da imajo nekateri koncepti metaforično strukturo, poimenujeta konceptualna teorija metafore. Razlikujeta tri najpogostejše vrste konceptualnih metafor: orientacijske, ontološke in strukturne metafore ter nove metafore, ki so zunaj konvencij. Konceptualne metafore nam omogočajo razumevanje nekega koncepta s pomočjo drugega zaradi njegove lažje interpretacije in dojemanja. Metaforični koncepti izhajajo iz konceptov, po katerih živimo in

realnosti in govora ter da večino konceptov posredno razumemo s pomočjo drugih konceptov. Metafora vendarle ni le *premikanje* in *premeščanje besed*, temveč je kompleksen prenos pomena, *prenašanje misli med konteksti*, razmišljanje, ki poteka skozi *primerjave* (Lakoff in Johnson, 2015: 130).

V analizi se osredinja na *metaforo kot pojav konceptualnega mišljenja* oz. miselnih procesov in ne na izključno jezikovni fenomen, kakor je razumljena v tradicionalni¹¹ teoriji (Lakoff in Johnson, 2015: 235). Lakoff metaforo razume kot »čezpodročno preslikavo v pojmovnem sistemu«, »preslikavo s področja vira na področje cilja« oz. »razumevanje enega področja izkustva v okviru zelo različnega izkustva« (Lakoff v Kante, 1998: 272).

V analizi vzorca VL in SN sva identificirali strukturne in diskurzivne metafore. Strukturne metafore »nam omogočajo, da s pomočjo enega visoko strukturiranega in jasno zastavljenega koncepta sistematiziramo drugega«. Utemeljene so v sistemskih podobnostih znotraj naših izkustev. Uporaba tovrstne metafore ustvarja podobnosti med področjem vira in področjem cilja ter tako omogoča, da opazimo koherentnost v teh dveh podobnostih s pomočjo celote strukturnih podobnosti, ki jih metafora spodbudi (Lakoff in Johnson, 2015: 57, 135). Koncept diskurzivne metafore vpeljejo in opišejo Zinken, Hellsten in Nerlich (2008), ki ugotavljajo, da je »diskurzivna metafora razmeroma stabilna metaforična projekcija, ki deluje kot ključni okvir v določenem diskurzu v določenem časovnem obdobju.« V primerjavi s konceptualnimi metaforami, ki so univerzalne in stabilne v času, so diskurzivne metafore zelo specifične in zahtevajo bogato kulturološko podlago za razumevanje impliciranega pomena, ki ga teksti podajajo občinstvu. Lahko povzročijo uničujoče socialne, ekonomske in psihološke posledice (Zinken in dr., 2008: 363–365).

Metodološki pristop

V empiričnem delu članka se problema lotevava s kvalitativno metodologijo kritične analize diskurza (v nadaljevanju KAD), saj nam ta omogoča globlje razumevanje delovanja metafore znotraj medijskega teksta kot celote. S pomočjo KAD vidimo, da lahko metafora postane sredstvo, s katerim se v diskurzu izkazuje in konkretizira diskriminacija, identifikacija dominantne ideologije in strukturni dejavniki v ozadju medijskega poročanja, ki narekujejo uporabo konvencionalnih metafor.

delujemo v najbolj temeljnem pomenu besede (Lakoff in Johnson, 2015: 54).

¹¹ V zgodnjih proučevanjih retorike so metaforo razumeli kot »mojstrstvo z besedami«, kot »datno moč jezika«. Metafora je bila razumljena zgolj kot retorična figura, okras v določenem žanrskem področju, npr. pesništvu. O tradicionalnem razumevanju metafore kot orodju govora in njene uporabe v jeziku glej ideje Richardsa in Johnsona (v Kante, 1998: 44–54), ki predlagata tehnične termine *vsebina* in *prenosnik* za poimenovanje dveh elementov, ki sestavljata vsako metaforo.

KAD ni disciplina ali teorija, saj njen teoretski okvir ni enoten.¹² Si pa vsi pristopi v KAD delijo skupen pogled na to, kako izvajati jezikoslovno in semiotsko analizo ter analizo diskurza. Ukvarjajo se z oblastjo, dominacijo, hegemonijo, neenakostjo in diskurzivnimi procesi njihovega razglašanja, prikrivanja, legitimiranja in reproduciranja (Van Dijk v Vezovnik, 2009: 111). Ena temeljnih predpostavk KAD je, da diskurz predvsem izključuje, zato se marsikatera analiza v KAD osredinja prav na načela izključevanja določenih družbenih skupin v odnosu do drugih.

Fairclough (1990: 22) izhaja iz prepričanja, da je raba jezika, ki jo označuje s pojmom diskurz, družbeno determinirana. To tudi pomeni, da je jezik del družbe in ne nekaj zunanjega, od nje ločenega. Odnos med jezikom in družbo je notranji in dialektičen, jezikovni pojavi so družbeni pojavi, a nasprotno so ti le delno jezikovni. Če nadaljujeva, jezik je družbeni proces, ki je pogojen z drugimi, nejezikovnimi dimenzijami družbe. Tekst je produkt – produkt procesa produkcije in procesa interpretacije. Iz tega sledi, da je pri analizi diskurza poleg analize teksta potrebna tudi analiza produkcijskih in interpretativnih procesov. To zahteva proučevanje kognitivnih procesov udeležencev, saj produktivni in interpretativni proces predvidevata vplivanje zalednega znanja (*members' resources*) udeležencev. Posamezniki iz zalednih znanj črpajo smernice za produkcijo in interpretacijo tekstov. Zaledna znanja so kognitivna in družbena, saj je njihov nastanek družbenega izvora in so uporabljena, ko se posamezniki vključujejo v družbene prakse, katerih del je tudi diskurz¹³ (Fairclough, 1990: 22–25).

Vzorec

Vzorec zajema članke VL in SN, ki so dostopni v spletnih arhivih omenjenih časnikov.

VL je hrvaški dnevni časopis, ki izhaja od leta 1990. Opredeljujejo ga kot poltabloid, ki ponuja informativne vsebine na nacionalni ravni. Lastnik časopisa je podjetje Styria (Večernji list, 2016; Dragojević in dr., 2006). Besedila so večinoma kratka in vsebujejo vsaj eno fotografijo (Dragojević, Kanižaj in Žebec, 2006: 138; Majstorović, 2010: 57).

¹² V KAD najdemo epistemološke teorije, splošne družbene teorije, teorije srednjega dosega, mikrosociološke, socialnopsihološke, diskurzivne in jezikoslovne teorije – v grobem so to pristopi, ki se kritično opredeljujejo do analiziranih tekstov (Vezovnik, 2009: 110).

¹³ Skladno z razumevanjem diskurza kot oblike družbene prakse Fairclough razvije triravninski model kritične analize diskurza, ki ga tvorijo tri dimenzije: jezikovno besedilo, diskurzivne prakse ter družbene prakse (Phillips in Jørgensen, 2002: 68). Za proučevanje metafor je bistvenega pomena prva dimenzija analize diskurza, to je t. i. deskripcija oz. jezikovna analiza, ki pomeni opisno ravno in kjer gre za prepoznavanje in označevanje značilnosti teksta (Fairclough, 1990: 26; Vezovnik, 2009: 116).

SN so slovenski tabloidni dnevni časopis¹⁴, ki ga od leta 1991 izdaja družba Delo. Časnik se samodefinira kot najbolj priljubljen dnevni časopis v Sloveniji, ki prinaša širok nabor vsebin, te so predstavljene prijazno in razumljivo. Sočasno informira, pojasnjuje, komentira in ponuja obilo razvedrila. Zaščitni znak časnika so zgodbe navadnega človeka iz lokalnega okolja (Slovenske novice, 2016).

VL in SN sva izbrali zato, ker sta v svojih državah najbolj brana dnevna lista (Dragojevič in dr., 2006; Market magazin, 2015), prav tako pa sva predvidevali, da bova v teh časnikih dobili dovolj reprezentativen vzorec metafor, ki jih želiva obravnavati in poudariti.

Izbrana meseca za analizo sta oktober 2015 in februar 2016. Oktobrske članke sva izbrali, da bi raziskali poročanje VL in SN v začetni fazi »begunske« krize na območju omenjenih držav. Februarske članke pa sva izbrali, ker naju je zanimalo, ali se je medijsko poročanje spremenilo po zmanjšanju števila prihodov beguncev na slovensko in hrvaško ozemlje.

V vzorcu je 53 prispevkov iz VL ter 64 iz SN. V vseh primerih sva članke iskali po ključnih besedah »begunska kriza«, izbor pa zožili na glavne novice, t. i. *hard news*.¹⁵ Izbrali sva stavke, ki vsebujejo besedne izraze določene metafore. Ponavljajoče se metafore sva zbrali pod krovnimi nazivi, ki sva jih določili sami, ali pa uporabili koncepte drugih avtorjev, kar je posebej poudarjeno. Kvalitativno metodo KAD sva izbrali, ker ta omogoča globlje razumevanje delovanja metafore v medijskem tekstu kot celoti. Pri uporabi kvantitativne metode lahko ugotovimo število ponavljajočih se metafor, a smo lahko prikrajšani za globlje razumevanje delovanja metafor v posameznem tekstu. Nisva se spuščali v podrobnejše statistične analize, saj je najin fokus vsebinska analiza metafor v omenjenih časnikih.

Prva metafora: metafora vode

Pri poročanju o tem, da begunci prihajajo na Balkan, je VL uporabil *metaforo vode*. To metaforo uvrščamo med *strukturne metafore* (Lakoff in Johnson, 2015), saj je abstrakten koncept beguncev metaforično strukturiran z drugim, konkretnejšim konceptom vode (Werkmann, 2010: 40). Uporaba te metafore ustvarja podobnost med vodo oz. vsemi njenimi »tekočimi« variacijami in prihodom ter ustavitvijo beguncev (Lakoff in Johnson, 2015: 57, 135). Različna koncepta sta združena v strukturno metaforo vode, ki zelo konkretno, s pomočjo tekočine, ki ima kulturni

¹⁴ Tabloid obravnava nepolitične dele realnosti – škandal, kriminal, trivialno, zasebno in osebno. Prinaša razvedrilne novice namesto tehničnih, zanimive namesto pomembnih, življenjske zgodbe namesto informacij, zgodbe o moralnem redu in neredu v družbi namesto kronike o velikih možeh ob pomembnih dogodkih (Luthar, 1998: 136).

¹⁵ »*Hard news* so novice z malo spremnega komentarja, namenjene občinstvu za ustvarjanje stališča o vprašanju ali dogodku.« (Danesi, 2009: 142)

temelj, poudarja, da begunci in migracije prinašajo nesrečo za Evropo in njene prebivalce ter so zato, »logično«, neželeni ter jih je treba zaustaviti (Lakoff in Johnson, 2015: 126).

Uporabljene so različne besedne variacije izraza *velik priliv* beguncev, s katerimi opozarjajo na prihod večjega števila beguncev na območje Hrvaške. Tako begunce označujejo kot *priliv*, *val*, *pritok*. Citirava primera *velikega priliva*, ki se zdita najbolj reprezentativna primera:

V začasnem sprejemnem centru Opatovac je trenutno 279 beguncev. Ponoči pričakujemo *velik priliv* beguncev iz Republike Srbije. (Ivanov, 2015)

Begunci še vedno prihajajo, vendar je *priliv* v zadnjih urah manjši. (Bradarić, 2015)

Metafora vode je tudi pri SN pogosto uporabljena v člankih o prihodu beguncev na širše ozemlje Balkana. Ne le, da je s to metaforo prikazan prihod beguncev, uporabljena je tudi takrat, ko poročajo o potrebi po zmanjšanju števila prihodov in preusmeritvi poti. Časnik uporablja številne variacije metafore, ki asociirajo na veliko količino vode. Begunci so *dotok*, *tok*, *pretok*, *priliv*, *odliv*, *val*, *reka*, *cunami* in *poplava*. Reprezentativna je izjava Janeza Janše:

Jaz se bojim, da bomo imeli velike težave v primeru, da bo ta *begunski val*, ki že *pljuska* čez naše meje, znatno večji kot tisti pred nekaj tedni. (Janša v T. L., 2015)

Ko v časniku poročajo o zaustavljanju in zmanjševanju prihoda beguncev, operirajo z besednimi zvezami *uravnavanje pretoka beguncev*, *zaježitev migrantskega vala*, potrebi po *kanalizaciji tega vala*. Izpostavlja primer rabe glagola *zaježiti*:

Po njegovem je sicer sodelovanje s Turčijo smiselno in potrebno, saj je pritok beguncev prevelik in ga je treba *zaježiti*, a Evropa ne bi smela nikoli dopustiti, da postane odvisna od nekoga drugega, je opozoril in dodal, da mora Evropa zunanje meje EU samostojno zaščititi. (M. I., 2015)

Slovarska definicija besede *zaježitev* pravi: »Narediti oviro, jez, ki preprečuje, ovira odtekanje; narediti, da se kaj ne širi, narašča.« (SSKJ, 2000) »Zaježitev«, torej zaustavitev (vode, epidemije, požara itd.), se v navedenem primeru preko metafor uporablja za begunce. Sledi logičen sklep, da njena raba služi ustvarjanju predstave o beguncih kot o naravni nesreči. Zaznavava preslikavo ukrepov ob naravnih nesrečah (tj. zaježitev) na begunce oz. na potrebo po njihovi zaustavitvi.

V hrvaškem primeru je posebej zanimiva izjava nekdanjega hrvaškega predsednika vlade Zorana Milanovića, ki je begunce uvrstil med *naravne nesreče*, ki so se zgodile Slavoncem:

Predsednik vlade je na svoji včerajšnji turneji dejal Slavoncem, da imajo »veliko večji problem«, kot ga imajo drugi državljani. Slavonija je prostor, ki so ga v času njegovega mandata prizadele najprej suša, nato poplave in na koncu begunska kriza. (Lepan Štefančič, 2015)

Kognitivno preslikavanje naravnih nesreč na migracijske tokove je v zadnjem primeru iz VL doseženo s primerjavo »begunske« krize s sušo in poplavami. Machin in Mayr (2012: 169) pojasnjujeta, da realnega priliva ali poplave ni, ampak se metafore *naravnih katastrof* vseeno uporabljajo, kar vpeljuje konotacijo humanitarne katastrofe kot naravne. V ospredje tako prodrejo podobe velike nenadzorovane množice ljudi, ne pa njihovih dejanskih potreb; to tudi zapira možnost izkazovanja sočutja. V tem smislu zaznavava naturalizacijo¹⁶ beguncev oz. njihovega prihoda. S tem je bralcem posredovana preprosta predstava o migracijah, z jasno referenco na konstrukt, ki ga sporočevalci želijo doseči: begunci so kot tekočine (valovi, prilivi, reke ipd.) in naravne nesreče, ki s svojim prihodom odnesejo dragocenosti (npr. življenja, domove, premoženje ...) ter so zato nezaželeni. Nekdanji predsednik hrvaške vlade Zoran Milanović tako preigrava pretekle izkušnje in travme Slavoncev ter jim sugerira, naj svoje negativne izkušnje poplav preslikajo na trenutno stanje oz. nesrečne begunce, ki bodo hodili mimo »njihovih« krajev. Uporabljen metaforični koncept vnaprej narekuje negativno dojemanje prihoda beguncev.

Huysmans (2006: 48) pravi, da uporaba metafor *poplave* in *invazije* ponuja sliko nedoločenega velikega števila beguncev z močnimi konotacijami, ki ne zahtevajo kompleksnejšega argumenta ali konkretnih podatkov. Podatki o številu ljudi in igranje z variacijami besedne zveze (*velik*) *priliv/val beguncev* v zgoraj omenjenih primerih *metafore vode* pomaga pri ustvarjanju nejasne predstave o novih razmerah in tako zavaja bralce, kaže pa tudi na pomanjkanje razumevanja beguncev in njihovega položaja. Grožnja, ki jo slikajo takšne metafore, je neresnična, saj državljani držav gostiteljic niso ogroženi zaradi *priliva* beguncev z Bližnjega vzhoda. Problem prestrašenih in zaskrbljenih državljanov evropskih držav je prej uničujoča narava sistema, ki služi partikularnim interesom, ne pa ljudem v stiski. *Priliv* tako ni vzrok, temveč posledica obstoječih problemov.

Metaforo vode oba časnika uporabljata oktobra. Domnevava, da zato, ker je takrat na Hrvaško in v Slovenijo prišlo (naj)več beguncev. Čeprav sta imeli državi podatke o (morebitnem) prihodu večjega števila beguncev na voljo že prej, sta časnika bralce zavajala s populistično rabo besednih zvez, ki namigujejo na »neskončno in nevarno količino vode, ki priteka na naša ozemlja« ter tako ustvarjala občutek šoka, panike in strahu.

¹⁶ Naturalizacijo A. Vezovnik (2009: 121) definira kot postopek poimenovanja določenega družbenega pojava kot dela telesa, bolezni ali naravne katastrofe.

Druga metafora: metafora doma

Metafora doma razbirava v besednih zvezah in izrazih, kot so *evropski dom* in *evropska družina*, *zaščita*, *udobnost* in *varnost* ter so bile uporabljene v hrvaškem časniku VL. Izbrali sva tri primere, za katere meniva, da najbolj ponazarjajo to metaforo. V vseh gre za izjavo takratnega hrvaškega zunanjega ministra Mira Kovača februarja 2016:

Mi želimo in moramo ohraniti svoj *dom*, imenovan Evropa. *Dom*, ki nam nudi zaščito in udobje ter našim narodom in državam omogoča mirno sobivanje in ohranitev nacionalnih posebnosti, seveda ob spoštovanju skupnih pravil. (Hina, 2016a)

Hrvaška bo prispevala k skupni evropski rešitvi in storili bomo vse, kar je v naši moči, da skupni *evropski dom* za vse nas še naprej zagotavlja udobje in varnost. (Hina, 2016b)

Mi želimo dobre odnose z vsemi sosedi in tistim, ki še niso članice EU, želimo dobro perspektivo za vstop v *evropsko družino*. (Hina, 2016b)

Metafora doma je *diskurzivna metafora* (Zinken, Hellsten in Nerlich, 2008). V navedenih primerih je *evropski dom* uokvirjen kot ogrožen zaradi »begunske« krize in visokega števila čakajočih na mejah EU, v ozadju pa je ponovno varnostni diskurz in vprašanje zagotavljanja udobja privilegiranim. Učinek preslikave izkustva in koncepta *doma* je predvidljiv, saj je uporabljena metafora del poznanih tradicionalnih kulturnih vrednot. To zagotavlja zeleno branje medijskega teksta.

Metafora doma je primer sociokulturološkega delovanja metaforičnega razmišljanja v diskurzu. V evropskih jezikih se je pojavila konec 80. let prejšnjega stoletja kot posledica uvajanja novega načina političnega razmišljanja po končani hladni vojni (Chilton in Ilyin, 1993: 7–8). Dom konotira vrednote, kot so varnost, stabilnost, ljubezen, spoštovanje, družina, z njimi pa so povezane tudi evropske vrednote: enakost, svoboda in dostojanstvo.

Beseda dom poudarja evropsko legitimnost in opravičuje lastna dejanja. Ko besedi dom dodamo pridevnik »evropski« (s čimer se sklicujemo na vrednote, za katere se zavzema EU), ga naredimo posebnega, samosvojega in tako rekoč nedotakljivega. S tem po drugi strani razvrednotimo vse neevropske domove, četudi je sprejemanje drugačnosti eden od temeljev Evropske unije. V zgornjih primerih lahko zaznamo tudi, da zunanji minister uporablja ton, ki konotira odgovornost do (ugodnosti in udobja) doma. Obljublja tudi, da bomo v zagotavljanje stabilnosti ter ohranjanje koherentnosti in varnosti tega doma vložili skrajne napore; da bomo svoje »zavetje« ohranili za vsako ceno, tudi če moramo žrtvovati evropske vrednote.

V Brown-Levisonovem modelu vljudnosti (v Chilton in Ilyin, 1993: 9) avtor pojasnjuje, da je metafora neuradna strategija za upravljanje najbolj grozečih govornih nastopov in posledično zmanjševanje odgovornosti govorca. Pravi tudi, da se

takšne metafore uporabljajo v izogib neposrednemu omenjanju problematičnih konceptov. Tako je »begunska« kriza – v navedenih primerih – uporabljena kot instrument za doseganje evropskih političnih in gospodarskih ciljev: sprejemanje varnostnih ukrepov, povečevanje proračuna za varnost in obrambo, oborožitev, mobilizacijo in vzpostavljanje izrednih razmer, ki opravičuje strožji nadzor prebivalstva.

Koncept *doma* v zgornji metafori je namenjen tudi utrjevanju njegovega tradicionalnega pomena, prisotnega v večini kultur (Chilton in Ilyin, 1998: 8). Zgornji primeri namigujejo, da sta temeljni vrednoti hrvaške družbe dom in družina, kot je zapisano tudi v ustavi.¹⁷ Tradicionalno dojemanje doma in družine implicira, da bomo srečni in uspešni le, če bodo družinski odnosi stabilni in bo v domu vladal mir. Uporabljene metafore nagovarjajo bralce tako, da ta način razumevanja doma in družine preslikajo na Evropsko unijo in njene države članice, gostiteljice beguncev. Obstoječe razumevanje koncepta doma se skozi metafore preoblikuje glede na novi kontekst in pri bralcih zbuja pozitivne ali negativne občutke.

Metaforo doma v VL uporabljajo februarja. Oktobrska »begunska voda je sicer odtekla«, vendar moramo dom še vedno varovati pred morebitnimi ponovitvami »poplav beguncev«. V metafori tako prepoznavamo elemente nacionalistične ideologije; metafora doma namreč implicira idejo o predpostavljeni skupnosti enega naroda, ki potrebuje zaščito države, saj prihod tujcev ogroža nacionalno kulturo. Ustvarjanje vzdušja nemoči in strahu s pomočjo sprožanja negativnih čustev omogoča lahkotno ustvarjanje namišljenih skupnosti (Anderson, 2007). Občutek homogene nacionalne skupnosti (Toğral, 2010: 219) se v analiziranem diskurzu realizira tako, da se postavi vprašanje varnosti nacionalne kulture in državljanov (Šarić, 2015: 49). Hrvaška se zaradi nedavnega vstopa v Evropsko unijo počuti varnejša kot prej – kar moramo brati v zgodovinski perspektivi – in si prizadeva za zaščito svojega udobja in varnosti, kar naj bi ogrožal prihod beguncev.

Tretja metafora: metafora pošiljke

SN uporabljajo tudi *metaforo pošiljke*. Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ, 2000) pošiljko definira kot »ustrezno opremljen predmet, ki se pošlje po pošti«. Gre torej za preslikavo, v kateri se beguncem pripiše prenesen ekspresiven pomen. To kaže, da je identificirana besedna zveza metafora.

Februarja 2016 metafore pošiljke ne uporabljajo, se pa pojavlja oktobra 2015. Veliko je besednih zvez, ki se nanašajo na pošiljko oz. pošiljanje. Begunce naj bi *prestregli, poslali, razvozili, predali, odvažali, dovažali, odpremili* in *(pre)poslali*. Navajava dva najbolj reprezentativna primera te metafore:

¹⁷ Glej 34. in 62. člen hrvaške ustave: »Dom je nedotakljiv.«; »Družina je pod posebno zaščito države.« (Ustav Republike Hrvatske, 2014)

Vlak pripeljal novo pošiljko beguncev, brežiški center poka po šivih. (M. I. in STA, 2015)

Juncker za prepoved prepošiljanja beguncev iz ene države v drugo. (T. L., 2015b)

Metafora pošiljke (oz. njene variacije) je pogosta v nacionalističnem diskurzu. Značilnosti nacionalističnega diskurza, ki jih najdemo v izjavah in jih označujemo kot ideološke, imajo pomembno vlogo pri reprodukciji nacionalne identitete. Nacionalistični diskurz ustvarja sovražnike. Da postaneš sovražnik zamišljene skupnosti po Andersonu (2007), je že dovolj, da si tujec, da si eksistencialno nekaj drugega in tujega. Tujec oz. Drugi je lahko posameznik kot anonimnež ali neznanec, pod pogojem javnega in formalnega deklariranja. Takoj ko bi tega anonimneža srečali v realnosti, se njegov atribut sovražnika zamaje. Zato je lahko sovražnik samo javni sovražnik, kot namišljen sovražnik namišljene skupnosti (Schmitt v Praprotnik, 1999: 64). V zgoraj navedenih primerih je »sovražnik« oz. Drugi prikazan kot stvar, objekt oz. nekaj neživega. Negativna upodobitev Drugega znotraj diskurza kaže na depersonifikacijo oz. dehumanizacijo, na kar kaže najin primer, kjer se apelira na to, da begunci niso ljudje, so nekaj drugega, so pravzaprav stvar – v tem primeru pošiljka. Poleg tega »anonimnost in nedoločljivost ‚pošiljke‘ ustvarja depersonalizacijo, kar pa pravzaprav otežuje identifikacijo občinstva s problematiko beguncev« (Vezovnik, 2009: 174).

S tem se pojavlja reprodukcija na »nas« in »one« (Praprotnik, 1999: 64) ter ustvarja distinkcija »Mi, Slovenci« in »Oni, begunci«. Kuzmanić (2001: 60–67) pravi, da smo v tem kontekstu »Mi« ubogi, ponosni, najboljši in nas je premalo, na drugi strani pa so »Oni«, ki so kriminalci, zalezovalci, posiljevalci, bogati in hkrati umazani, preveč si želijo in so nehvaležni. Seveda pa jim »Mi« dajemo preveč udobja in pravic. Takšno polariziranje skupin ni specifično samo za primer beguncev, uporablja se tudi pri priseljencih iz nekdanjih jugoslovanskih republik, Romih, homoseksualcih oz. vseh marginaliziranih družbenih skupinah.

V zadnjih dveh navedenih primerih so begunci popredmeteni. Zreducirani so na politični objekt, ki je postal problem držav, v katere vstopajo. Raba besed (»preposlati«, »odpremiti«, »dovažati« ipd.) ustvarja negativen odnos do beguncev. Pogled nanje kot na *pošiljko*, ki jo je treba »preposlati«, kaže, da se države bolj kot z njimi ukvarjajo same s sabo. Med njimi prihaja do konfliktov, katera in kako veliko *pošiljko* beguncev bo sprejela in kam jo bo »preposlala«. S tem so v ospredje potisnjene države, vprašanje o beguncih kot o individualnih posameznikih pa je potisnjeno v semantično ozadje. Zaznana so varnostna vprašanja držav, humanitarnega vidika v kontekstu beguncev pa žal ni mogoče prepoznati. Časnik o beguncih kot o individualnih posameznikih ne poroča, uporablja pa termine, ki jih predstavlja kot gmoto objektov, ki so postali sredstvo političnih iger držav.

Meniva, da se Slovenija pri metafori pošiljke samoidentificira kot njen ultimativni prejemnik. Boji se, da pošiljke ni več mogoče »preposlati«. Boji se tudi

morebitnih sankcij, saj je tretirana kot zadnji branik severne meje. Nova »pošiljka beguncev« s hrvaške strani ji vedno znova pomeni grožnjo, zato za svoj položaj okrivi Hrvaško: obtožuje jo, da ji nenadzorovano in brez upoštevanja dogovorov »prepošilja« begunce. Vsaka nova »pošiljka« pomeni tudi povečano število beguncev, ki bi v Sloveniji lahko zaprosili za azil, česar pa glede na javno vzdušje, trajanje azilnih postopkov in azilno zakonodajo država noče.

Sklep

Hrvaški in slovenski časnik krojita *varnostni diskurz*, ki je nehuman in negativno naravnan do »priliva« drugačnosti v Evropo. Tvorita ga z uporabo zgoraj analiziranih metafor, ki implicirajo dehumanizacijo, begunce unificirajo in hkrati diferencirajo. Begunci postanejo depersonificirani, prikazani kot naravna nesreča (voda), grožnja domu in neželena pošiljka. Tako se analizirani subjekt razvrednoti, utrjujejo se že obstoječi predsodki in stereotipi, prav tako se reproducirajo obstoječi odnosi moči.

Problem je, da se »begunska« kriza obravnava kot naravna katastrofa (*metafora vode*), namesto da bi se poudaril humanitarni vidik problema (Kogovšek Šalamon in Bajt, 2016: 10). Je pa zanimivo, da so, nasprotno, institucije EU personificirane (*metafora doma*), čeprav je res, da to ni specifična *varnostnega diskurza*, temveč splošna značilnost medijskega in političnega diskurza (Borčič, 2010). Begunci niso predstavljeni kot individualni posamezniki, temveč so zreducirani na politični objekt, s čimer so postavljeni v semantično ozadje, na ta način pa predstavljajo sredstvo za politične manipulacije držav, v katere vstopajo (*metafora pošiljke*).

Na primeru hrvaškega dnevnega časopisa VL in slovenskih SN sva skušali odgovoriti na postavljeno raziskovalno vprašanje, in sicer: Kakšen pomen imajo prevladujoče metafore v kontekstu »begunske« krize? Tega sva se lotili skozi primerjalno analizo med državama ter razlike in podobnosti pri uporabi metafor v medijskem diskurzu o beguncih s pomočjo metode KAD.

Stična točka je *metafora vode*, ki je pogosto prisotna v obeh analiziranih listih. Manjša razlika je v številu različnih označevalcev metafore: pri SN jih uporabljajo več. Ta ugotovitev kaže na bolj senzacionalistično poročanje SN, kar potrjuje tudi žanrska umestitev, saj je časnik definiran kot tabloid, VL pa je označen kot poltabloid.

Poleg tega ugotavlja razliko v poročanju glede na čas. Februarja 2016 sta, tako kaže število zadetkov pod iskalnim nizom »begunska kriza«, oba medija zmanjšala obseg poročanja o temi. Podatek kaže, da je begunska problematika vredna omembe v javnosti (oz. medijih) samo takrat, ko »begunci že trkajo na naša vrata«. Dokler ne postanejo »naš« problem, pravzaprav ne obstajajo. SN se v februarju begunske problematike skorajda ne lotevajo, medtem pa VL v prispevkih premišljuje o varovanju svojega evropskega doma pred morebitnim novim priho-

dom beguncev.

Interpretacija metafor v člankih v oktobru 2015 in februarju 2016 v VL in SN je pokazala, da v njih ni empirične, zgodovinske ali kakršnekoli kritične refleksije¹⁸ migracij v kontekstu »begunske« krize. Takšen diskurz izkrivlja razumevanje družbene realnosti, namesto da bi sugeriral, da sta drugačnost in različnost nujna in potrebna družbena elementa. Poročanje o »begunski« krizi v analiziranih člankih (re)producira diskurz, ki implicira močno grožnjo in nevarnost. Prav tako sva skozi analizo v določenih metaforah zaznali nacionalistično obarvano ideologijo.

V javnem diskurzu analiziranih dnevnih listov pogrešava vsaj minimalni pogled na širši geopolitični kontekst, ki je migracije sploh povzročil. Metafore v *varnostnem diskurzu* ne pokažejo korenin, ozadij in vzrokov za »ponovni« pojav migracij.

Zdi se, da je namen metafor, rabljenih v *varnostnem diskurzu* v VL in SN, prikazati le tisto percepcijo beguncev (in širše, priseljencev), ki je po godu oblastem. Povedano drugače, diskurz v VL in SN prikazuje tisto, kar je skladno z interesi najmočnejših, tj. tisto, kar proizvaja strah, na katerem je zgrajen *varnostni diskurz*. Prav to je namreč vzvod homogenizacije skupnosti in doseganja njenih ciljev.

Literatura

- ANDERSON, BENEDICT (2007): *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- BANJAC, MARINKO (2009): (Ne)zaželeni sosed: grožnja in varnost v diskurzu evropske imigracijske politike. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* (37): 90–101.
- BORČIĆ, NIKOLINA (2010): Konceptualne metafore u političkim intervjujima. *Media studies* (1–2): 136–156.
- BUZAN, BERRY, OLE WEAVER IN JAAP DE WILDE (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- CHILTON, PAUL IN MIKHAIL ILYIN (1993): Metaphor in Political Discourse. The Case of the »European House«. *Discourse and Society* 4(1): 7–31.
- DANESI, MARCEL (2009): *Dictionary of Media and Communication*. London: M. E. Sharp.
- DRAGOJEVIĆ, SANJIN, IGOR KANIŽAJ IN IVANA ŽEBEC (2006): Evropska Unija u hrvatskim dnevničkim novinama: avis - odgoda pregovora. *Politička misao* 42(3): 133–163.
- FAIRCLOUGH, NORMAN (1990): *Language and Power*. London in New York: Longman.
- GEDDES, ANDREW (2000): *Immigration and European Integration: Towards Fortress*

¹⁸ Treba je seveda biti pozoren na to, da obravnavani žanr poročil in časnikov ni naravnani k širši refleksiji ali umeščanju v kontekst, temveč gre za poročanje o aktualnem dogajanju. To pa vseeno ne pomeni, da tovrstna poročila ne bi smela opozarjati na obstoj širšega konteksta, ki je potreben za razumevanje pojava migracij.

- Europe?* Manchester, New York: Manchester University Press.
- HUYSMANS, JEF (2000): The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies* 38(5): 751–777.
- HUYSMANS, JEF (2006): *The Politics of Insecurity. Fear, Immigration and Asylum in the EU*. London: Routledge.
- IBRAHIM, MAGGIE (2005): The Securitization of Migration: A Racial Discourse. *International Migration* 43(5): 163–187.
- KANTE, BOŽIDAR (1998): *Kaj je metafora?* Ljubljana: Krtina.
- KOGOVŠEK ŠALAMON, NEŽA IN VERONIKA BAJT (2016): Introduction. V *Razor–Wired: Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015*, N. Kogovšek Šalamon in V. Bajt (ur.), 7–10. Ljubljana: Peace Institute.
- KOS, JANKO (1994): *Očrt literarne teorije*. Ljubljana: DZS.
- KOSTAKOPOULOU, THEODORA (2000): The »Protective Union«: Change and Continuity in Migration Law and Policy in Post–Amsterdam Europe. *Journal of Common Market Studies* 38(3): 497–518.
- KUZMANIČ, A. TONČI (2001): Rasizem in ksenofobija, ki da ju v Sloveniji ni. V *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti št. 1*, B. Petković (ur.), 56–77. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- LADIČ, MAJA IN KATARINA VUČKO (2016): Slovenia's Response to Increased Arrivals of Refugees: We Don't Want Them, But We Also Don't Understand Why They don't Want to Stay. V *Razor–Wired: Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015*, N. Kogovšek Šalamon in V. Bajt (ur.), 15–30. Ljubljana: Peace Institute.
- LAKOFF, GEORGE IN MARK JOHNSON (2015): *Metafore koje život znače*. Zagreb: Disput.
- LUNAČEK BRUMEN, SARAH IN ELA MEH (2016): »Vzpon in padec« koridorja: Nekaj refleksij o spremembah na balkanski migracijski poti od poletja 2015. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 264: 21–45.
- LUTHAR, BREDI (1998): *Poetika in politika tabloidne kulture*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- MACHIN, DAVID IN ANDREA MAYR (2012): *How to do Critical Discourse Analysis*. London: Sage.
- MAJSTOROVIĆ, DUNJA (2010): Etički prijemori i vjerodostojnost dnevnih novina – analiza tekstova s naslovnica Jutarnjeg lista i Večernjeg lista. *Medijske studije* 1(12): 55–64.
- PAJNIK, MOJCA, PETRA LESJAK-TUŠEK IN MARTA GREGORČIČ (2001): *Prebežniki, kdo ste?* Ljubljana: Mirovni inštitut.
- PHILLIPS, LOUISE IN JØRGENSEN W. MARIANNE (2002): *Discourse Analysis as Theory and Method*. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage.
- PRAPROTNIK, TADEJ (1999): *Ideološki mehanizmi produkcije identitet*. Ljubljana: ISH in ŠOU.
- ŠARIČ, LJILJANA (2014): Metafora, diskurz i društvo. V *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*, M. Mateusz Stanojević (ur.), 171–204. Zagreb: Srednja Europa.
- ŠARIČ, LJILJANA (2015): Metafore v diskurzu o nacionalnem. *Družboslovne razprave*

- 31(80): 47–65.
- TOĞRAL, BURCU (2010): Convergence of Securitization of Migration and 'New Racism' in Europe: Rise of Culturalism and Disappearance of Politics. V *Security, Insecurity and Migration in Europe*, G. Lazaridis (ur.), 219–238. Ashgate Publishing Limited: England in USA.
- TATALOVIĆ, SINIŠA IN DARIO MALNAR (2015): Sigurnosni aspekti izbjegličke krize. *Političke analize* 23(10): 23–29.
- VEZOVNIK, ANDREJA (2009): *Diskurz*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- VEZOVNIK, ANDREJA (2017): Securitizing Migration in Slovenia: A Discourse Analysis of the Slovenian Refugee Situation. *Journal of Immigrant and Refugee Studies: International, National, and Regional Theory, Research, and Practice*: 1–18. Dostopno na: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15562948.2017.1282576?scroll=top&needAccess=true> (15. maj 2017).
- WERKMANN, ANA (2010): Konceptualna metafora život je kocka u kontekstu univerzalnosti i varijabilnosti konceptualnih metafora. *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis* 4(4): 35–45.
- ZINKEN, JØRG, IINA HELLSTEN IN BRIGITTE NERLICH (2008): Discourse Metaphors. *Body, Language, and Mind: Sociocultural Situatedness* 2(1): 363–385.

Drugi viri

- BRADARIĆ, BRANIMIR (2015): Izbjeglice i dalje dolaze, ali je priljev zadnjih sati manji. *Večernji list*, 27. oktobar. Dostopno na: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/izbjeglice-i-dalje-dolaze-ali-je-priljev-zadnjih-sati-manji-1033324> (30. avgust 2016).
- CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE (2016): Što sve država nije učinila za izbjeglice. Dostopno na: <http://welcome.cms.hr/index.php/hr/2016/07/13/sto-sve-drzava-nije-ucinila-za-izbjeglice/> (16. avgust 2016).
- HINA (2016a): Kovač za Tagesspiegel: Moramo očuvati Europu. *Večernji list*, 8. februar. Dostopno na: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/miro-kovac-za-tagesspiegel-moramo-ocuvati-europu-1058461> (30. avgust 2016).
- HINA (2016b): Kovač u Berlinu. Hrvatska i Njemačka zajednički u rješavanju migrantske krize. *Večernji list*, 8. februar. Dostopno na: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/miro-kovac-u-berlinu-hrvatska-i-njemacka-zajednicki-u-rjesavanju-migrantske-krize-1058529> (30. avgust 2016).
- HINA (2016c): Moramo smanjiti broj izbjeglica koji dolaze jer moramo osigurati stabilnost unije. *Večernji list*, 24. februar. Dostopno na: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/miro-kovac-moramo-smanjiti-broj-izbjeglica-jer-moramo-osigurati-stabilnost-unije-1063048> (22. januar 2017).
- IVANOV, DAVOR (2015): Izbjeglice i dalje pristižu u Hrvatsku, dosad ih u zemlju ušlo više od 90.000. *Večernji list*, 1. oktobar. Dostopno na: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/izbjeglice-i-dalje-pristizu-u-hrvatsku-dosad-ih-u-zemlju-uslo-vise->

- od-90000-1028005 (30. avgust 2016).
- LEPAN ŠTEFANČIĆ, SUZANA (2015): Milanović: Spavao sam na podu kod prijatelja, dok je deset državnih hotela u travnju bilo zatvoreno. *Večernji list*, 10. oktober. Dostopno na: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/zoran-milanovic-nije-da-su-nas-banke-htjele-prevariti-naprosto-su-racunale-na-to-da-smo-mutavi-1029866> (30. avgust 2016).
- MARKET MAGAZIN (2015): *Slovenske novice še vedno z najvišjo prodano naklado, sledita Delo in Dnevnik*. Dostopno na: <http://www.marketingmagazin.si/novice/mmediji/12029/slovenske-novice-se-vedno-z-najvisjo-prodano-naklado-sledita-delo-in-dnevnik> (22. januar 2017).
- M. I. (2015): Nemški mediji: Slovenija odloča o prihodnosti Evrope! *Slovenske novice*, 23. oktober. Dostopno na: <http://www.slovenskenovice.si/novice/svet/nemski-mediji-slovenija-odloca-o-prihodnosti-evrope> (10. november 2016).
- M. I. IN STA (2015): Vlak pripeljal novo pošiljko beguncev, brežiški center poka po šivih. *Slovenske novice*, 20. oktober. Dostopno na: <http://www.slovenskenovice.si/novice/svet/vlak-pripeljal-novo-posiljko-beguncev-breziski-center-poka-po-sivih> (10. november 2016).
- MMCRTV (2015): Pred petimi leti s samosežigom vzplamtela arabska pomlad. *MMCRTV*, 17. december. Dostopno na: <http://www.rtvlo.si/svet/pred-petimi-leti-s-samosezigom-vzplamtela-arabska-pomlad/381344> (16. avgust 2016).
- MO. S. IN STA (2015): Pahor odlikoval Hermana Van Rompuya. *Slovenske novice*, 7. oktober. Dostopno na: <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/foto-pahor-odlikoval-hermana-van-rompuya> (22. januar 2017).
- POLICIJA.HR (2016): *Obavijesti o prihvatu i smještaju migranata u RH*. Dostopno na: <http://www.policija.hr/219671.aspx> (22. januar 2017).
- SLOVENSKE NOVICE (2016): *Trgovina*. Dostopno na: <http://trgovina.delo.si/katalog/17/2/izdelek/9/> (2. november 2016).
- S. U. IN STA (2016): Vedno več Slovencev je strah zaradi prebežnikov, begunskega centra ne bi trpeli. *Slovenske novice*, 1. februar. Dostopno na: <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/vedno-vec-slovencev-je-strah-zaradi-prebeznikov-begunskega-centra-ne-bi-trpeli> (22. januar 2017).
- T. L. (2015a): Danes v državo 1800 beguncev, Janša prepričan, da je Slovenija naredila napako. *Slovenske novice*, 17. oktober. Dostopno na: <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/danes-v-drzavo-1800-beguncev-jansa-preprican-da-je-slovenija-naredila-napako> (10. november 2016).
- T. L. (2015b): Junker za prepoved prepošiljanja beguncev iz ene države v drugo. *Slovenske novice*, 27. oktober. Dostopno na: <http://www.slovenskenovice.si/novice/svet/junker-za-prepoved-preposiljanja-beguncev-iz-ene-drzave-v-drugo> (10. november 2016).
- USTAV REPUBLIKE HRVATSKE (2014). Dostopno na: <http://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (24. januar 2017).
- VEČERNJI LIST (2016): *Impressum*. Dostopno na: <http://www.vecernji.hr/impressum/>

(30. november 2016).

ZRC SAZU (2016): *Terminologišče*. Dostopno na: <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/prebeznik#v> (30. avgust 2016).

ZRC SAZU (2000): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno na: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=zajeziti&hs=1 (16. november 2016).